

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Hanefîlik Mâtürîdîlik Araştırmaları

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İMAM MÂTÜRİDÎ UYGULAMA
VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

© Bu eserde yer alan yazıların bir kısmı, Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından 25702013 numaralı proje ile desteklen ve “21. Yüzyıl Türk Dünyası İdeallerinin İnşasında Hanefî-Mâtürîdî Paradigma” konulu VII. Uluslararası Mâtürîdî Sempozyumu’nda sunulan bildiriler arasından seçilmiştir. Yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Eserin tüm yayın hakları saklıdır. Eleştirel makale, kitap ve dergilerde yapılacak kısa alıntılar dışında kitabın bir kısmı veya tamamı, yayıncının izni olmadan yayımlanamaz.

Kitap Dünyası Yayınları
Yayın No: 997

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yayıncı Sertifika No: 51889

ISBN: 978-625-8697-30-8

Genel Yayın Yönetmeni
Mustafa ÇALIŞKAN

Editörler:
Ömer Faruk Akpınar
M. Seyyit Balaban

Dizgi:
Ömer Faruk AKPINAR

Kapak:
M. Seyyit BALABAN

Baskı/Cilt: Fotokopi 99
Fevzi Çakmak Mh. 10742 Sk. No:13/1
Karatay / KONYA
Sertifika No: 76711

Aralık 2025 / İstanbul

Kitap Dünyası Yayınları
Alayköşkü Cad. Küçük Sk. Civan Han
No. 6/D:4 Çağaloğlu – İSTANBUL
Tel: 0212 514 93 05

www.kitapdunyasi.com.tr
bilgikitapdunyasi@gmail.com

HANEFÎLİK - MÂTÜRÎDÎLİK ARAŞTIRMALARI

Editörler

Ömer Faruk Akpınar
M. Seyyit Balaban

İÇİNDEKİLER

TAKDİM YAZILARI	9
-----------------------	---

GÜNÜMÜZ DÜNYASI VE TÜRK DÜNYASINDA BUGÜNÜN VE GELECEĞİN ŞEKİLLENMESİNDE HANEFÎ YÖNTEMİN ÖNEMİ

<i>Ali DUMAN</i>	17
------------------------	----

HANEFÎ FAKİHLERİNDEN AHMED B. MUSA EL-KEŞŞİ VE NEVAZİL İLMİNE KATKILARI

<i>Abdulmalik TUYCHİBAEV</i>	43
------------------------------------	----

HANEFÎ HADİS ALGISI ve VAHDET

<i>Osman Nedim YEKTAR</i>	51
---------------------------------	----

-استخدام الحديث في مؤلفات عمر نصوحى بِلْمَن الفقهية والكلامية في إطار التراث الفكري الحنفي الماتريدي

<i>مصطفى يُوجَه أُر</i>	59
-------------------------------	----

EL-MÂTÜRÎDÎ'NİN ŞER'ÎLİK ANLAYIŞI

<i>Talip TÜRCAN</i>	119
---------------------------	-----

HANEFÎ-MÂTÜRÎDÎ DÜŞÜNCENİN SİYASET ANLAYIŞI

<i>Mehmet Nuri GÜLER</i>	134
--------------------------------	-----

ÇAĞDAŞ DÖNEM SELEFÎ DÜŞÜNCEDE İMÂM MÂTÜRÎDÎ ALGISI - 'ADÂU'L-MÂTURÎDÎYYE Lİ'L-'AKÎDETİ'S-SELEFÎYYE ADLI ESERDE İMÂM MÂTÜRÎDÎ'NİN KUR'ÂN'IN MAHİYETİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER ÖZELİNDE-

<i>Esat SABIRLI</i>	172
---------------------------	-----

**ÇAĞDAŞ SORUNLARA GELENEKTEN YANITLAR:
MÂTÜRÎDÎ'NİN TE'VÎLÂTÜ'L-KUR'ÂN'DA YARATILIŞLA İLGİLİ
TEMEL SORULARA CEVAPLARI**

Veysel GENÇİL.....183

**GÜNÜMÜZ TEFSİR FAALİYETLERİNE YÖN VEREN BİR BAKIŞ
AÇISI: MÂTÜRÎDÎ'YE GÖRE KUR'AN YORUMLARINDA KESİN
OLMAYAN GÖRÜŞ VE GEREKSİZ BİLGİ**

Süleyman NAROL.....202

**MÂTÜRÎDÎ'NİN ŞÂZ KIRAATLARA YAKLAŞIMI: TE'VÎLÂTÜ'L-
KUR'ÂN ÖZELİNDE BİR İNCELEME**

Süleyman KILIÇ.....217

**YENİ ÖZBEKİSTAN'DA İMÂM MATÜRİDİ MİRASINA VERİLEN
ÖNEM**

Komiljon SHERMUHAMEDOV.....230

**GÜNÜMÜZ ÜRDÜN'ÜNDE HANEFÎ-MÂTÜRÎDÎLİK: KURUMSAL
AKADEMİK VE TOPLUMSAL YANSIMALAR**

Enes Rıdvan YILMAZ.....233

**ŞEYH MUHAMMED SÂDİK MUHAMMED YUSUF'UN
MÂTÜRÎDÎLİĞE AİT ÇALIŞMALARI**

Gulzodakhon KHURMUKHAMEDOVA.....261

MÂTURİDİLİK DOKTRİNİ ÖNCÜSÜ SUFİ ALLAHYAR

Amonov Mexrojiddin UZBEKOVICH.....270

**SUFİ ALLAHYAR'IN "SEBÂTÜ'L-ÂCİZÎN" ESERİNDE
MATÜRİDİLİK ÖĞRETİSİNİN YANSIMASI**

Oybek SOTVOLDIYEV.....275

ÇAKARDİZE MEZARLIĞI TARİHİ

Otabek MUHAMMADIYEV281

GETTİER PROBLEMİ VE İMÂM MÂTÜRÎDÎ'NİN BİLGİ TANIMI: KARŞILAŞTIRMALI BİR EPİSTEMOLOJİ İNCELEMESİ

Mahmut Ramazan BÖBER285

MATURİDİ AHLAK ONTOLOJİSİNDE AHLAKİ DEĞER SORUNU

Burhan BAŞARSLAN299

TEOLOJİ İLE DİN EĞİTİMİ ARASINDAKİ ETKİLEŞİM: MÂTÜRÎDÎ DÜŞÜNCESİNDEN BİR YORUM

Ahmet YANAR314

İMÂM MÂTÜRÎDÎ'NİN BAZI TASAVVUFÎ KAVRAMLARA BAKIŞI

Ahmet YILDIRIM327

MÂTÜRÎDÎ GELENEK BAĞLAMINDA MEVLÂNÂ'DA "ÖLMEDEN ÖNCE ÖLMEK" ANLAYIŞI

Ali KARAKOYUNLUOĞLU348

DİZİN361

TAKDİM

Tarihe yön veren ve akışı değiştiren medeniyetlerin başında Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye ile Selçuklular gelmektedir. Orta Asya'dan Anadolu'ya ve Balkanlar'a; Avrupa'dan Afrika'ya ve Hindistan'a kadar uzanan Türk-İslam medeniyetinin kurucu unsurları incelendiğinde karşımıza, İslam dininin Hanefî-Mâtürîdî yorumu çıkmaktadır.

Hanefî mezhebinin kurucusu İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe (ö. 150/767); İslam'ın iki ana kaynağı olan Kur'an ve Sünnet'i makâsıd eksenli bir yaklaşımla yorumlamış; dinin genel ilkelerini gözeterek nakil ile akıl, hadis ile rey arasında dengeli bir yol benimsemiştir. İctihat üretirken akıl yürütmeye başvurması, dinî metinlerin lafzından ziyade gâyesine öncelik vermesi, toplumsal örfü ve maslahatı dikkate alması sebebiyle Hanefî mezhebi, tarih boyunca en yaygın fikhî ekol olma vasfını korumuştur.

Türklerin İslam'la müşerref olmasından kısa bir süre sonra Horasan, Mâverâünnehir ve Fergana Vadisi, İslam medeniyetinin temel havzaları haline gelmiş; buralarda hem dinî ilimlerde hem de doğa bilimlerinde öncü âlimler yetişmiştir. Semerkantlı Ebû Mansûr el-Mâtürîdî (ö. 333/944), Ebû Hanîfe'nin metodolojisi ekseninde onun itikadî görüşlerini sistemleştirmiş; dinî meseleleri aklın ve naklin imtizacıyla çözmeye gayret etmiştir. Metinleri anlamada zahirî/literal yöntemi benimseyen gruplar ile akla aşırı öncelik veren Mu'tezile arasında mutedil bir yol açan Mâtürîdî, nakil ile aklı maharetle uzlaştırmıştır. İmâm Mâtürîdî'nin düşünce sistemi etrafında teşekkül eden Mâtürîdîlik, Orta Asya'dan Balkanlar'a, Hindistan'dan Endonezya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyanın ana omurgasını oluşturmıştır.

Büyük Selçuklu'dan Osmanlı'ya uzanan bin yıllık Türk-İslam medeniyetinin fıkıh cephesinde Hanefîlik, itikad cephesinde Mâtürîdîlik, ahlâkî ve tasavvufî cephesinde ise Yesevîlik geleneği yer almaktadır. Dolayısıyla Hanefî-Mâtürîdî çizgi; usulü Ebû Hanîfe tarafından

vazedilen, İmâm Mâtürîdî tarafından ise sistematize edilerek güncellenen bir "ortak akıl" projesidir. Bu düşünce sistemi, asırlarca toplumsal uyumu inşa eden temel yapı taşı olmuştur. Bugün ihtiyaç duyulan temel mefkûre, bu kuşatıcı anlayışın günün şartlarına göre yeniden ihyası ve inşasıdır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türk-İslam medeniyetini tarihî derinliğiyle yeniden buluşturma fırsatı doğmuştur. Ancak Hanefî-Mâtürîdî düşünce bağlamında bu imkânın bugüne kadar arzu edilen düzeyde değerlendirildiğini söylemek güçtür. Ortaya çıkan düşünsel boşluklar, neoselefî ve heterodoks gruplar tarafından doldurulmaya çalışılmaktadır. Bu bakımdan, Türk Devletleri Teşkilatı'nın kuruluşu tarihî bir dönüm noktasıdır. Bu teşkilatın vizyonunun sağlam bir zemin üzerinde yükselebilmesi, büyük oranda Hanefî-Mâtürîdî düşünce mirasının yeniden üretilmesine bağlıdır.

İnsanlık için faydalı bilgiyi üretmek ve bu bilgiyi devlet, sermaye ve toplumla buluşturmak üniversitelerin temel gaye-i vücududur. Fakültemiz bu şuurla, üniversitemiz bünyesindeki "İmâm Mâtürîdî Uygulama ve Araştırma Merkezi" ile birlikte her yıl "Uluslararası Mâtürîdî Sempozyumu" tertip etmektedir. Bu yıl yedincisini gerçekleştirdiğimiz sempozyumun alt başlığının "21. Yüzyıl Türk Dünyası İdeallerinin İnşasında Hanefî-Mâtürîdî Paradigma" olarak belirlenmesini fevkalade ehemmiyetli buluyoruz. Bu sebeple başta Doç. Dr. Ömer Faruk Akpınar olmak üzere sempozyumun düzenlenmesinde ve sunulan tebliğlerden bir kısmının seçilerek bu kitabının neşre hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunarım.

Prof. Dr. Yusuf ACAR
Selçuk Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dekanı

MÂTÜRÎDİLİK DOKTRİNİ ÖNCÜSÜ SUFİ ALLAHYAR

Amonov Mexrojiddin UZBEKOVICH*

Öz

Mâtürîdîlik, yalnızca Orta Asya'da değil, tüm Müslüman dünyasında büyük öneme sahip bir öğretilerdir. Makale, Mâtürîdîliğin ortaya çıkışını ve sonraki dönemlerdeki yayılımını ele almaktadır. Daha sonraki dönemlerde bu öğreti, birçok tarikat ve temsilcisinin faaliyetlerine yansımıştır. Çalışma, Nakşibendi tarikatının şeyhlerinden Sufi Allahyor'un Mâtürîdîliğin aktif bir savunucusu olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Mâtürîdîlik, Orta Asya, Nakşibendi, Sufi Allahyor

Maveraünnehir'in izzetini dünyaya yayan eşsiz ve kudretli âlimlerimizden biri, iman ve teoloji ilminin kurucusu ve önderi, büyük hatip ve hidayet ehlinin imâmı Hazreti Şeyh Ebû Mansur Muhammed bin Muhammed bin Mahmud Mâtürîdî Semerkandi'dir [8, 9, 10, 11, 15].

Ebû Mansur Mâtürîdî, hocası Muhammed bin Fazl Belhî'den büyük ölçüde etkilenmiştir. Tarihi kaynaklara göre hocalarının soyu şöyledir: Belhî'nin soyu Ahmed Hızır'a (ö. 854) kadar uzanır; Hatem Asam'ın (ö. 852) müridiydi; Şakiki Belhî'nin müridiydi; İbrahim Edhem'in müridiydi [Tarihsel olarak, Ebû Mansur Mâtürîdî'nin soyu ünlü mutasavvıf İbrahim Edhem'e kadar uzanır].

Ayrıca İmâm Mâtürîdî'nin Ebû Nasr İyazi'den icazet aldığı ve Ebû Bekir Ahmed Cüccânî'den, onun da Ebû Süleyman Cüccânî'den, onun da İmâm Muhammed Şeybani'den, onun da mezhebin büyük âlimi ve mezhebin kurucusu Ebû Hanîfe - İmâm-ı Azam'dan (Allah ona rahmet etsin) fıkıh öğrendiği ifade edilmektedir.

İmâm Ebu'l-Kasım Semerkandi (ö. 953), İmâm Ebu'l-Mu'in Nesefi (1027-1114), Ebû Hafs Nesefi (ö. 1142) ve alim Sa'duddin Taftazani (1322-

* Doç. Dr., Özbekistan İmâm Buhari Uluslararası Araştırma Merkezi Bölüm Başkanı, mirzomerojiddin@gmail.com

1389), İmâm Mâtürîdî'nin Semerkant'taki ilahiyat okullarının popülerliğine ve popüleritesine büyük katkı sağladı.

Sonraki dönemlerde pek çok âlim bu doktrini esas alarak nadide eserler meydana getirmiş ve Muturidiyye'nin hakiki özü günümüze kadar ulaşmıştır.

İmâm Buhârî Uluslararası Araştırma Merkezi el yazması fonunda kelamla ilgili pek çok eser arasında Sa'duddin Mes'ud ibn Ömer Taftazani'nin Necmeddin Ebû Hafs Ömer ibn Muhammed Nesafi (ö. 537/1142)'nin "Akaid Neseft" adlı eseri üzerine yazdığı "Hoşıya a'la şerh Taftazani" eserinin el yazması ve taşbaskı nüshaları bulunmaktadır. Taftazani lil-aqoid Nasafi", Ahmad ibn Musa Khayali (ö. 862/1458), "Hoshiya a'la hoshiyat al-Khayali a'la şerh Taftazani ala aqaid Nasafi", Merkezin araştırma bilim adamları tarafından araştırılıyor.

Sonraki dönemlerde Nakşibendî-Müceddidilik mezhebinin büyük şahsiyetlerini anmak yerinde olacaktır; bunlar, diğer birçok âlimle birlikte, kelamın yaygınlaşmasında değerli katkılarda bulunmuşlardır.

Nakşibendi-Müceddidilik öğretileri Nakşibendi tarikatı 17. yüzyılın başlarında Hindistan'da olağanüstü bir gelişme yaşadı ve geniş bir alana yayılmaya başladı.

Hocası Hoca Abdubaki İmkanagi'nin (1512-1600) müridi olan Hoca Muhammed Bokıbillah Dehlevi'den (1563-1603) ders aldıktan ve tarikatın iznini aldıktan sonra memleketi Hindistan'a gitti. Bu dönemde yaşayan Ahmed Sirhindi (1564-1624) Hoca Bokıbillah'un hizmetine girerek Orta Asya'dan gelen tarikatın silsilesine katıldı [14. – R. 198].

Şeyh Ahmed Sirhindi, 971/1564 yılında Sirhind şehrinde [2. – M. 6b sayfa] doğdu. Babası Şeyh Abdulahad, büyük evlialardan biriydi ve Mevlana Abdülkuddüs ve oğlu Mevlana Rükneddin'in hizmetinde Çiştîye tarikatının âdâbını öğrendi. Oğlu Ahmed Sirhindi'nin yetiştirilmesine büyük özen gösterdi.

Ahmed Sirhindi kısa sürede İslami bilgileri derinlemesine kavradı ve birçok hocadan özenle ders aldı. İlk olarak Sialkot'a giderek Kemal Keşmiri'nin [14. – R. 196] hizmetine girdi ve Kübraviye tarikatının [3. – M. 460] temsilcisi Yakub Keşmiri'den (ö. 1003/1595) hadis ilmi dersleri aldı. Ayrıca Şah İskender'den [3. – M. 427] Kadiriyye tarikatının hırkasını aldı. Nakşibendi tarikatından hocası Hoca Bakıbillah vefat edince, onun yerine Hidayet Mesnedinde Şeyh Ahmed Sirhindi geçti.

Bu dönemden hayatının sonuna kadar, bu tarikatın gelişmesine ve ilerlemesine hizmet eden büyük müfessirlerden, hadis âlimlerinden ve mutasavvıflardan biri olmuştur. İmâm Rabbani Şeyh Ahmed Sirhindi Farukî, Müceddidi Elfi Sani [Müceddidi Elfi Sani - ikinci bin yılda tarikatı yenileyen (güçlendiren) anlamına gelir] olarak meşhur olmuştur.

Nakşibendi tarikatı üzerine yaptığı amansız araştırmalar sonucunda tarikatın gelişimi hızla devam etti ve Nakşibendi-Müceddidiye adını aldı. Bu sayede Nakşibendi-Müceddidiye tarikatı dünya çapında hızla yayılmaya başladı.

Özellikle Nakşibendi-Müceddidiye tarikatı, Hoca Muhammed Haşimi Kişimi, Şeyh Tahir Badakhşi, Muhammed Sadık Kişimi, Bedriddin Sirhindi'nin soyundan ve esas olarak Hoca Habibullah Buhârî'nin yanı sıra Musokhankhodja Dahbedi, Mirzo Jon Jonon ve diğer şeyhler aracılığıyla Orta Asya'ya girmiştir. – S.192; 5. – S. 256; 13. – 160 s].

Ahmed Sirhindi'nin üç bölümden oluşan "Maktubot'u" [Ahmed Sirhindi, kendisine yöneltilen sorulara yanıt olarak onlara bir "Maktu" göndermiştir. Bu mektup koleksiyonu - "Maktubot" - toplam 545 mektuptan oluşmaktadır (ilk bölümde 313, ikinci bölümde 99 ve üçüncü bölümde 124). Daha fazla bilgi için bkz.: 1], "Raddiyai der ravofiz" ve öğrencisi Abdulhakim ibn Şemsiddin Muhammed Hindii Siyalkuti'nin (ö. 1067/1657) "Zubdetul afkor" adlı eserleri, tasavvuf âlimlerinin inanç bilimi alanındaki bilimsel araştırmalarının meyveleridir.

Ahmed Sirhindi'nin yerine Mesned İmâmı olan Muhammed Miyon Ma'sum (1007/1599-1078/1668), müridi Hacı Habibullah Buhârî (ö. 1111/1699) aracılığıyla Hindistan'dan Buhara'ya geldi ve böylece Buhara şehri yeniden tarikatın merkezlerinden biri haline geldi.

Hacı Habibullah Buhârî'nin müridi Sufi Navruz Şehrisebi aracılığıyla tarikat Kitab'a (Kaşkaderya) taşındı. Tarikatın yeni merkezi artık Katlos'tu (Kitab). Böylece, dünyaya yayılan Nakşibendi tarikatında, Sufi Navruz Şehrisebi'den sonra tarikatın başına Sufi Allahyor geldi. Tarikatı ilk olarak Kitab'dan Semerkant'a (şimdiki Nurabad ilçesindeki Çonkaymış) getirdi ve tarikatın yeni bir merkezini kurdu.

Sufi Allahyor, kariyeri boyunca dört cami, dört hanok [Kattakurgan, Onaziyorat, Çonkaymış ve Vakhşuvor'da bulunur], iki medrese ve birkaç yüzme havuzu inşa ettirdi. Eğitim faaliyetlerine sponsor oldu ve tasavvuf, fıkıh ve akide üzerine ders kitapları yazdı.

Bu dönemde, "kadı reis" adı verilen görevliler, velilerin çocuklarını okula göndermesini kontrol ediyordu. Öğrencilerin okula devamsızlıklarının kesintisiz olmasını sağlamak için devamsızlık sıkı bir şekilde kontrol ediliyordu. Örneğin, bir öğrenci sebepsiz yere derse gelmezse, öğretmen başka bir öğrenci gönderiyor, öğrenci yine de derse gelmezse, veliye bilgi veriliyordu. Sufi Allahyar'un Çonkaymış bölgesinde kurduğu medresede okuyan öğrenciler, sebepsiz yere iki ay on gün derse gelmezlerse, medrese mütevellisinin onun yerine yeni bir öğrenci alabileceği özellikle belirtiliyordu.

Sufi Allahyar, "Hakkı bilmeyen şeytan ateştir, ama bin yıllık ameli düşünürse ateştir" demiştir. Dini görüşleri, "Maslakul Muttaqin" ve "Sabatul Ajizin" gibi eserlerinde ve John Muhammad Kulabiy, Gaybnazar Miyonkoliy, Muhammed İslam Şeyh Kerruhiy, Mevlana Atullah Hokandiy ve Mirza Cüneydullah Haziq gibi haleflerinin hayat ve faaliyetlerinde yansımıştır [13].

Zira İmâm Mutiridi'nin hayatını ve eserlerini, ilmi mirasını, Mutiridiyye öğretilerini ve müritlerinin saf dini görüşlerini öğrenmek, Yeni Özbekistan bağrında yaşayan genç neslin kutsal bir görevidir.

Kaynakça

Abdusattor Jumanazar. Vakhshuvor. – T.: Akademnashr, 2015.

Ahmed Sirhindi. Maktubot. Farsça. İmâm Buhârî Uluslararası Bilimsel Araştırma Merkezi (bundan sonra - IBXITM) El Yazmaları Fonu, litografi. Yayın tarihi 1292/1874. Env №399.

Amonov M.U. Mirzo Junaydulloh Hoziqning "Voqeoti islomiya" asari XVIII – XIX asrlarda naqshbandiya-mujaddidiya tarixini o'rganishda manba sifatida // Alisher Navoiy nomidagi Samarqand Davlat universiteti "O'zbekiston tarixining dolzarb muammolari" mavzusidagi ilmiy-nazariy konferensiyasi materiallari. – Samarqand. 6-may 2016.

Amonov M.U. Zullisonnayn shoir va tabib // Imom Buxoriy ma'naviy merosi va hozirgi zamon. Xalqaro konferensiya. –Samarqand.15-16-noyabr 2018.

Bedriddin Sirhindiy. Hazorat ul-kuds. İlk defter. Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Doğu Çalışmaları Enstitüsü'nün (bundan böyle - UzR FA SHI) el yazması fonu. env №76.

Kattayev K. Imom al-Moturidiy va Chokardiza. – Samarqand: SamDU, 2000.

Kattayev K. Maxdumi A'zam tarixi va mukamal Dahbediylar tariqati. – T.: Mashhur-Press, 2016.

Kattayev K. Samarqandning buyuk allomalari. – Samarqand: SamDU, 1998.

Mirzo Cüneydullah Hoziq. Tanbehnama. Kütüphane. Yayın tarihi 1333/1914. UzR FA SHI Hamid Sulaymon fonu yatırımı №8902/2

Mirzo Me'rojiddin (Amonov M.U). So'fi Oллоhyor va Islom shayx tarixi. – T.: Mashhur-Press, 2017.

Muhammed Haşim Kişimiy. Nesimet ul-kuds min hadoik ul-uns. UzR FA SHI. env №635.

Saiyid Athar Abbas Rizvi. A History of sufism in India. – New Dehli. 1992.

Uvatov U. Imom al-Moturidiy va uning ta'limoti. – T.: Fan, 2000.; Islomiy H. Abu Mansur al-Moturidiy. – T.: G'ulom nashriyoti, 2000.

Ziyodov Sh.Yu. Abu Mansur al-Moturidiy hayoti va merosi. – T.: A.Qodiriy, 2000.

Ziyodov Sh.Yu. Abu Mansur al-Moturidiy yozma merosi va uning "Kitob at-ta'vilot" asari. Tarix fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan Dissertatsiyasi. – Toshkent, 2003.

Abstract

Moturidism is a doctrine of great importance not only in Central Asia, but also in the entire Muslim world. The article talks about the emergence of the doctrine of Moturidism and the spread of the doctrine in later periods. In later periods, this doctrine was reflected in the activities of a number of sects and its representatives. The study revealed that one of the sheikhs of the Naqshbandi tariqa, Sufi Allahyar, was an active propagator of the teachings of Moturidism.

Key words: Moturidiism, Central Asia, Naqshbandia, Sufi Allahyor